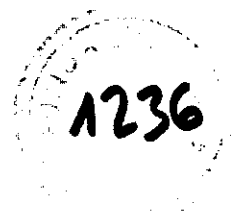

Investigació participativa orientada a prevenir la formació de ghettos a les escoles de Ciutat Vella

Jordi Pascual Saüc

DESEMBRE 2000

*Desenvolupament
Comunitari*

**INVESTIGACIÓ PARTICIPATIVA ORIENTADA A PREVENIR LA
FORMACIÓ DE GHETTOS A LES ESCOLES DE CIUTAT VELLA**

Informe de la 2ª fase

Jordi Pascual i Saüc

**ASSOCIACIÓ PER A L'ESTUDI I LA PROMOCIÓ
DEL DESENVOLUPAMENT COMUNITARI (DC)**

Barcelona, desembre del 2000

Índex

1. INTRODUCCIÓ.	3
2. METODOLOGIA.	8
3. RESULTATS DE L'ANÀLISI.	13
3.1. El grup de discussió amb professionals dels serveis educatius.	13
3.2. El grup de discussió amb directors/es de centres d'educació secundària.	18
3.3. Entrevista grupal amb directors/es de centres d'educació primària.	23
3.4. Entrevista grupal amb pares i mares de classe mitjana i mitjana-alta.	27
4. SÍNTESI, VALORACIÓ I PROPOSTES DE CONTINUACIÓ DE LA RECERCA-ACCIÓ PARTICIPATIVA.	30
4.1. Síntesi de les aportacions dels agents participants.	30
4.2. Valoració estratègica sobre el procés i les possibilitats d'accions futures.	33
4.3. Propostes per a la tercera fase la <i>Investigació participativa</i> .	35
ANNEX	37

1. Introducció.

El present informe recull, en síntesi, el procés i els resultats de la 2a. fase de la *Investigació participativa orientada a prevenir la formació de ghettos a les escoles de Ciutat Vella*. Després d'una primera fase centrada en l'elaboració d'un diagnòstic sobre la formació o no d'escoles-*ghetto* al cor de Barcelona, en aquesta ocasió es va pretendre propiciar el debat entre els diversos agents escolars, a partir de les qüestions i propostes aparegudes en l'informe de diagnòsi¹, que els havia estat lliurat prèviament.

Per a l'equip tècnic encarregat de portar a terme aquesta segona fase², es tractava d'assolir dos objectius. En primer lloc, volíem **observar com els discursos sobre etnicitat i escolarització identificats en el primer diagnòstic poden variar al voltant d'una taula d'encontre i de negociació simbòlica** (que pretenia ser simbolitzada pel grup de discussió, com explicarem en l'apartat metodològic) i, sobretot, on es trobaven els punts de consens i de dissens, i com s'hi arribava. En segon lloc, malgrat que les sessions de debat es plantejaven com a no vinculants, volíem **constatar el grau d'implicació potencial dels diferents agents** -mares i pares, directius de centres i tècnics d'institucions i d'entitats- **en la reflexió, el disseny i la gestió de polítiques orientades a la prevenció de la segregació ètnica a l'escola a Ciutat Vella**.

¹ PASCUAL, J. i ARAMBURU, M. (1999), "Vers la formació d'escoles-*ghetto* a Ciutat Vella?". Barcelona: document inèdit.

² L'encarregat de dur a terme aquesta segona fase fou per part de l'Associació Desenvolupament Comunitari, Jordi Pascual, que va comptar amb el suport d'un equip del *practicum* intern del Departament de Psicologia de la Salut i Psicologia Social de la Universitat Autònoma de Barcelona, format per Ana Garay, Luzma Martínez i Marisela Montenegro, com a professores, i Almudena Muñoz, Txus García i Iñaki Rendón, com a estudiants.

En un altre nivell, l'estudi que us presentem a continuació té, al nostre entendre, un interès afegit: aporta reflexions, opinions i propostes al debat general sobre l'acollida i la distribució dels infants nouvinguts a l'escola catalana avui, i ho fa des de Ciutat Vella i amb la veu dels protagonistes principals de les seves escoles.

Es tractava, per tant, de partir de les dades i interpretacions que contenia el diagnòstic per a donar lloc a una reflexió més reposada, i per encetar un diàleg múltiple que permetés imaginar polítiques plausibles. Recordem breument, a continuació, l'objecte que ens (pre)ocupava i el plantejament que en feiem des de l'equip tècnic.

En diferents sectors de la institució escolar catalana -entesa en sentit ampli- i durant el anys 90, havia sorgit inquietud arran de la concentració d'infants procedents de la immigració extraeuropea en determinats centres escolars, dels quals paral·lament s'observava un descens de la matriculació d'infants autòctons. Des de la polèmica al voltant de *la circular del 15 %* el 1994, fins al decret de reserva de places a P-3 per a infants amb *necessitats educatives especials*, passant per la fusió de quatre escoles a Vic el 97; la distribució dels infants sorgits de la immigració del Tercer Món ha esdevingut una qüestió rellevant dins la política escolar catalana. Curiosament, a Ciutat Vella, el districte barcelonès amb més proporció de població no comunitària i un símbol de multiculturalitat, la qüestió no havia estat objecte de preocupació fins al 1997, quan, arran d'un informe del Consell Escolar Municipal³ i, sobretot de la seva difusió en la premsa⁴, una plataforma d'entitats va decidir promoure un estudi sobre la segregació ètnica a les escoles de Ciutat Vella⁵. Dos anys més

³ Vegeu Secretaria del Consell Escolar Municipal (1996) "Aspectes rellevants del procés de pre-inscripció als centres docents públics d'educació infantil i primària i als d'educació secundària obligatòria. Curs 1996-97". Barcelona: Ajuntament de Barcelona (document policopiat).

⁴ Per exemple: El Periódico, 2.VII.1996, pàg. 28.

⁵ Les entitats impulsores d'aquesta iniciativa -de la qual és fruit la present investigació- són: Bayt al-Thaqafa, Comissió Obrera Nacional de Catalunya (CONC) i les associacions integrants del

tard, després d'un treball de camp allargat per les dificultats que l'administració escolar va oposar, un equip de l'entitat AEP Desenvolupament Comunitari estava en disposició d'oferir un primer diagnòstic que aportava dades sobre la següent qüestió: **fins a quin punt a Ciutat Vella hi havia risc de formació d'escoles-ghetto.**

En síntesi, la recerca conclouia que a Ciutat Vella no hi havia un procés consumat de segregació ètnica entre escoles. Ara bé, copsava alguns factors de risc que, en cas de no ser neutralitzats, podien desembocar en processos de *ghettització*. El diagnòstic presentava una interpretació sobre dos punts clau: (a) per què a Ciutat Vella no hi havia escoles-ghetto fins a aquell moment -a principis de 1999- i (b) per què - o en quines condicions- n'hi podia acabar havent-hi. Recordem ràpidament a quins resultats havíem arribat.

D'una banda, per explicar per què no podíem parlar de segregació ètnica *inter* centres, vam recórrer a la següent interpretació de la història escolar recent de Ciutat Vella. Durant els anys vuitanta, en plena crisi econòmica generalitzada, les escoles del districte van començar a patir el descens demogràfic i, particularment, de la població infantil, de manera que la disponibilitat de places escolars era alta -fins al punt que alguns centres pogueren veure amenaçada la seva supervivència. En aquest context, la vinguda de famílies immigrades joves, molt sovint amb un grau d'estructuració i amb un projecte familiar més sòlid que algunes de les famílies autòctones de les classes més baixes; fou rebut com un baló d'oxigen per part dels equips docents -i no tan sols de les escoles públiques. Segons la nostra interpretació, en aquella fase primer va ser la pèrdua d'alumnat autòcton i després l'afluència d'infants d'origen no europeu. Aquest procés de reemplaçament -i no pas de desplaçament- va continuar durant els anys 90, de manera que els percentatges de població del Tercer Món dins les escoles de Ciutat Vella augmenta força en la majoria de centres públics i en alguns de privats.

Ara bé, en segon lloc, a partir d'aquesta mateixa dècada dels 90, una tendència inversa es comença a observar en alguns centres. Concretament, en tres de públics i dos de privats observàvem una forta coincidència entre baixada de matrícula d'alumnes autòctons en el període 91-98 i elevat índex d'alumnes originaris del Tercer Món el curs 91/92. Probablement, una de les raons d'aquesta *fuga d'alumnat autòcton* -però no pas l'única- ha estat la concentració d'alumnat estranger, que és vista negativament per una part de les famílies -com vam poder comprovar en les entrevistes-, però no pas per totes. Al nostre entendre, per poder preveure el procés que seguirà la matriculació d'alumnat a Ciutat Vella, calia comprendre com s'esdevé la selecció de centre escolar per part dels pares, i quines són les polítiques d'alumnat dels equips directius i de l'administració escolar en general. És el que vam intentar fer en la primera fase del present projecte, de diagnòstic⁶. Però, a més, calia contrastar i valorar les dades i propostes sorgides d'aquell diagnòstic amb el seus protagonistes directes, és a dir, per tècnics de la institució escolar, directius dels centres escolars i pares i mares. Car el seu paper és clau en l'esdevenidor de la qüestió que ens ocupa, a saber: si prevaldrà o fins s'incrementarà l'actual composició multicultural de l'alumnat de les escoles de Ciutat Vella o, per contra, guanyarà terreny la fuga d'alumnat autòcton dels centres amb major presència d'alumnes de família immigrada?

Estructura de l'informe

Després de la present introducció per contextualitzar el treball de discussió de dades i propostes sobre prevenció de la segregació ètnica entre escoles a Ciutat Vella dut a terme entre els mesos d'abril i juny de 1999, hi ha una explicació metodològica de la pertinència d'utilitzar grups de discussió per a un estudi exploratori com el present, així com una ressenya del disseny del treball de camp. En el capítol tercer, s'exposen els principals resultats de l'anàlisi dels grups de discussió reeixits, així com dels que es van haver de reconduir en forma d'entrevistes grupals o individuals. Fianlment, en l'últim capítol, es fa un

⁶ Vegeu PASCUAL i ARAMBURU (1999), informe ja citat.

esforç de recapitulació del camí seguit fins aquí i de les possibilitats de continuar amb una tercera fase del projecte global.

Agraïments

Per a la realització d'aquesta segona fase de la *Investigació participativa orientada a prevenir la formació de ghettos a les escoles de Ciutat Vella*, ha estat clau l'aportació de l'equip del *Practicum* de Psicologia Social de la Universitat Autònoma de Barcelona, format per les professores Ana Garay, Luzma Martínez i Marisela Montenegro, i els/les alumnes Txus García, Almudena Muñoz, i Iñaki Rendón.

D'altra banda, cal agrair a la Fundació Serveis de Cultura Popular (actual FUS) el seu suport financer a aquesta segona fase, així com, molt especialment, la participació de Teresa Climent en la comissió de seguiment del projecte en la seva primera fase.

2. Metodologia.

Per a aquesta segona fase de la *Investigació participativa*, es va escollir una tècnica d'obtenció de dades que permetés assolir els objectius previstos. Tenint en compte que es tractava d'observar i captar moviments discursius al voltant d'un espai d'encontre, constatar el grau d'implicació potencial dels agents en el disseny i gestió de polítiques preventives de la segregació ètnica entre escoles, així com d'imaginar polítiques plausibles; vam considerar el **grup de discussió** com la tècnica més idònia.

La tècnica del grup de discussió

Entès com a tècnica d'investigació qualitativa formada per un conjunt de persones (de 8 a 12) reunides per un investigador durant una sessió de 1 a 2 hores, amb la finalitat d'interactuar en una conversa, a propòsit del tema o temes que aquell va introduint⁷.

Entre les qualitats que ens aporta aquesta tècnica, volem destacar:

- a. Es tracta d'una tècnica interactiva, on la dinàmica que imprimeix el grup -sempre present en el món social, sovint de forma implícita- es fa visible i observable. Per als nostres fins, les sessions de grup de discussió esdevenien simulacres de reunions de grup de treball, on explorar potencialitats per a ulteriors fases.
- b. Permet copsar el grau d'implicació en els temes i propostes, més clarament, per exemple, que les entrevistes individuals. El fet de realitzar-se en grup compromet més, invita a posicionar-se, a debatre. En el nostre cas, es

⁷ Devem aquesta definició a Miquel Domènech, professor de Psicologia social de la Universitat Autònoma de Barcelona.

tractava de copsar possibles aliances i conjunts d'acció⁸, que poguessin dinamitzar una eventual intervenció posterior.

- c. L'espai creat pel grup de discussió és idoni per llençar idees, propostes, de les quals es posa a prova llur capacitat mobilitzadora i generadora de nous temes. Aquestes idees i propostes poden sorgir tant a iniciativa del conductor, com dels participants. En aquest sentit, es pot entendre com un viver d'idees i projectes.

Disseny dels grups de discussió

- Pla del treball de camp. Disseny grups de discussió: nombre, tipus d'agent, composició o mostreig, calendari.

A l'hora de dissenyar la composició dels grups de discussió, es va tenir en compte els tipus d'agents concernits per la investigació participació en la seva primera fase, principalment: pares i mares d'alumnes que resideixen a Ciutat Vella, directors/es de centre escolars i professionals de l'àmbit educatiu. En total, es va convocar cinc grups de discussió: dos per a pares i mares (un de classe baixa i mitjana-baixa, i una altre de classe mitjana i mitjana-alta), dos per a directors/es de centres (un de primària i un altre de secundària) i un per a tècnics, tant de serveis de l'administració com d'associacions. A continuació es detalla el perfil dels convocats per a cada sessió.

Grup de discussió 1 (GD1): professionals de l'àmbit educatiu a Ciutat Vella.

- Data i seu: 29.IV.1999, sala de reunions de l'Associació Desenvolupament Comunitari.
- Persones convocades: Esteve Barandica Barandica (Programa d'Educació Intercultural/ Institut Municipal d'Educació de Barcelona), Marlèn Colmenares (Àrea d'Educació/ Districte de Ciutat Vella), Alba Espot

⁸ Prenem aquest concepte de Tomás R. Villasante, que l'utilitza per descriure i explicar les relacions que conformen un determinat moviment social. Un *conjunt d'acció* seria, doncs, la forma concreta com s'articulen els agents i agències socials en els seus distints nivells polític, tècnic, associatiu i ciutadà, tot produint una mobilització social. Vegeu, per exemple, T.R. Villasante (1998), "Procesos de comunicación y conjuntos de acción". A **Del desarrollo local a las redes de mejor-vivir**. Buenos Aires: Lumen/Humanitas.

(inspectora de Ciutat Vella), Iria García (Programa de Minories Ètniques/ Districte de Ciutat Vella), Maria Jesús Delgado (Programa d'Educació Compensatòria), Marisa Leciñena (Equip d'Assessorament Psicopedagògic), Mohamed El Bouhali (Servei d'Atenció i Mediació Intercultural –SAMI-) i Míriam Sunyer (Bay al-Thaqafa).

- Nivell d'assistència: 4/8.

Grup de discussió 2 (GD2): directors/es de centres de secundària.

- Data i seu: 12.V.1999, sala de reunions de l'Associació Desenvolupament Comunitari.
- Persones convocades: directors/es dels centres CC Escoles Pies, CC Laboure, IES Milà i Fontanals, IES Miquel Tarradell, IES Pau Claris, IES Salvat Papasseit, CC Sant Felip Neri i CC Vedruna.
- Nivell d'assistència: 5/8.

Grup de discussió 3 (GD3): directors/es de centres de primària.

- Data i seu: 19.V.1999, sala de reunions de l'Associació Desenvolupament Comunitari.
- Persones convocades: directors/es dels centres CEIP Alexandre Galí, CEIP Àngel Baixeras, CEIP Cervantes, CEIP Drassanes, CC Escoles Pies, CC Laboure, CEIP Mediterrània, CEIP Milà i Fontanals, CC Sant Felip Neri i CC Vedruna.
- Nivell d'assistència: 2/10.

Grup de discussió 4 (GD4): pares i mares de classe mitjana i mitjana alta.

- Data i seu: 3.VI.1999, sala de reunions de l'Associació Desenvolupament Comunitari.
- Persones convocades: pares i mares dels centres CEIP Alexandre Galí, CEIP Àngel Baixeras, CEIP Cervantes, CEIP El Xiprer, CC Sant Felip Neri i CC Vedruna. En total, 8
- Nivell d'assistència: 2/8

Grup de discussió 5 (GD5): pares i mares de classe mitjana baixa i baixa.

- Data i seu: 11.VI.1999, sala de reunions de l'Associació Desenvolupament Comunitari.
- Persones convocades: pares i mares del centres CEIP Cervantes, CEIP Collaso i Gil, CC Escoles Pies, CC Laboure, CEIP Mediterrània, CEIP Milà i Fontanals, CC Sant Felip Neri i CC Vedruna.
- Nivell d'assistència: 1/8.

El nivell d'assistència fou acceptable en els dos primers grups de discussió. La baixa assistència dels altres tres va fer recomanable reconvertir els grups de discussió en entrevistes grupals i, en un cas, en una entrevista individual, l'anàlisi de la qual va ser desestimat (vegeu nota a peu de pàgina n. 9). Cal tenir en compte que, en el cas dels directors/es de centres concertats, se'ls convocava dues vegades -a ells o algú de l'equip directiu-, per al grup de discussió de primària i per al de secundària, la qual cosa explica la baixada de participació del segon grup. En la majoria de casos, es tractava de persones que ja havien estat entrevistades a la primera part del programa i, per tant, ja estaven informats sobre els seus objectius i finalitat.

Pautes d'anàlisi de les dades

L'anàlisi de les dades obtingudes a través dels grups de discussió té dues parts. La primera part correspon a cadascun dels cinc subgrups d'agents (professionals, directors/es de secundària, directors/es de primària, pares i mares de classe baixa i mitjana-baixa, i pares i mares de classe mitjana i mitjana-alta⁹). La segona és una anàlisi transversal de tots els grups. Per tal de garantir la coherència d'aquesta segona part, el guió-base dels grups de

⁹ Cal dir que no es va poder analitzar el grup de discussió amb pares i mares de classe baixa o mitjana-baixa -que no es va poder realitzar a causa de la baixa assistència-, ni tampoc de l'entrevista individual que es va fer a l'única mare present. En aquest darrer cas, el fet que es tractés d'una persona no entrevistada amb anterioritat i amb un coneixement baix d'una llengua vehicular comuna amb l'entrevistadora, no va permetre abordar els temes previstos en el guió general.

discussió era el mateix en tots els casos, completat amb alguns ítems específics per a cada grup.

El guió dels grups de discussió estava estructurat en tres blocs. En el primer i després d'una presentació general, el conductor feia un resum dels resultats del diagnòstic sobre la formació o no d'escoles-*ghetto* a Ciutat Vella, per recordar el document que s'havia repartit prèviament, junt amb la convocatòria; a partir d'aquest resum, es demanava als participants que donessin la seva visió i posicionament en relació als punts tractats pel diagnòstic. El segon bloc demanava l'opinió sobre les polítiques escolars actuals amb incidència a Ciutat Vella (de matriculació, de compensació i pròpies dels centres). El tercer bloc plantejava proposar i debatre futures vies d'acció o accions a potenciar.

Les sessions foren enregistrades mitjançant *cassette*. Del seu contingut, s'ha fet una transcripció selectiva, i s'ha analitzat de forma qualitativa les parts del discurs més significatives, a partir del guió preestablert. Els resultats de l'anàlisi que en el capítol següent recullen les **idees-força** aparegudes en les sessions de grups de discussió o, en el seu defecte, d'entrevistes, i proven de resseguir l'aparició i variacions de discursos actius en el camp de l'escolarització a Ciutat Vella, amb possibles efectes sobre la qüestió que aquí ens és central: la identificació ètnica de grups i escoles.

3. Resultats de l'anàlisi.

A continuació s'exposen les principals idees i discursos apareguts al llarg de les sessions de discussió o d'entrevista. En el cas dels grups de discussió s'hi destaquen, sobretot, aquelles idees-força que han sobreït en la dinàmica de cada grup. Només es fa esment a agents particulars, quan la seva identificació resulta significativa -com quan el debat dóna lloc a situacions en què es polaritzen dues o més posicions.

3.1. El grup de discussió amb professionals dels serveis educatius.

El grup de discussió amb professionals dels serveis (des d'ara GD1) va aplegar professionals de distintes àrees, programes i serveis de la Generalitat, l'Ajuntament de Barcelona (Districte de Ciutat Vella) i d'entitats sense afany de lucre que intervenen a la zona. Aquestes són les idees més rellevants sorgides d'aquest grup, tot distingint entre elements de diagnosi i propostes:

a. Elements de diagnosi.

- **Sobre els criteris d'elecció de centre per part de les famílies.**

Hi trobem dues interpretacions. La primera, més present entre els professionals de l'administració, al·ludeix a qüestions d'"imatge" dels centres i la segona, present en tècnics d'entitats, dóna més rellevància a la qüestió econòmica:

Posició a: Els elements relacionats amb la "imatge" de les escoles, que tenen a veure amb qüestions com ara el tipus d'alumnat o els "discursos" que en fan referència (en el sentit de rumors sobre aital o tal escola), pesen més en l'elecció de centre per part de les famílies que els factors de tipus pedagògic. "Allò que passa a la porta de l'escola" té més influència de cara als pares i a les

mares que el que hi passa dins. Es constata que, entre les escoles públiques, les escoles bressol tenen millor imatge que les de primària i de secundària.

Implícitament, aquesta posició reclama més rellevància als elements distintius de tipus pedagògic entre escoles.

Posició b. Segons la segona visió, la tria de centre per part de les famílies està condicionada bàsicament per la barrera econòmica que certs centres suposen per a famílies amb pocs ingressos.

- **Sobre el context del diagnòstic: la reforma educativa i el desequilibri pública-privada.**

La coincidència amb els primers anys d'aplicació de la reforma educativa pot haver distorsionat els resultats del diagnòstic fet per Desenvolupament Comunitari. Caldria fer el mateix estudi en una situació on la falta de recursos [en centres públics] fos menys evident.

En general, hi ha coincidència a destacar que les escoles públiques presenten desavantatges respecte a les privades: "associacions de pares i mares poc actives, més immigració, més pobresa, més marginació".

- **Sobre el *ranking* d'escoles: creix la preocupació pels centres que perden alumnat.**

Es compara les dades de matriculació del curs 1998-99, en què es basava el diagnòstic, amb dades de pre-inscripció per al curs 1999-2000¹⁰. Sembla confirmar-se la tendència a perdre alumnat autòcton per part dels dos o tres centres que ja esmentava el diagnòstic (en concret, CEIPs Collaso i Gil, Milà i Fontanals i, en menor mesura, Drassanes). Es contrasta amb la situació del

¹⁰ En l'annex al present informe, aportem les dades sobre pre-inscripció al curs 99/00. Per a un estudi en detall per resseguir les tendències en la matriculació en centres escolars a Ciutat Vella, caldria una actualització amb les dades del curs actual 2000/1.

CEIP Cervantes, que té excedents en la pre-inscripció. Es compara l'estratègia de l'equip directiu del Cervantes amb al de la resta d'escoles públiques de Ciutat Vella: mentre a la primera s'ha fet bandera de la immigració, tot oferint una imatge mediàtica "positiva" dels alumnes "immigrats", a la resta no se n'ha fet cap esment distintiu, si més no a nivell públic. Es qüestiona que l'estratègia del Cervantes sigui l'adequada, tot i que es reconeix que cal trencar amb els estereotips negatius que s'associen amb la immigració. Des del Programa d'educació compensatòria de la Generalitat, es diu que es treballa precisament el canvi d'actituds a nivell profund. Apareix amb una certa força un **discurs igualitarista** (que està, literalment, per la "normalització" o tractament dels alumnes "immigrats" igual com a la resta), defensat sobretot per tècnics de l'Ajuntament.

- **Segregació ètnica entre joves.** Apareix la preocupació, manifestada des dels tècnics d'entitats, per la constatació en els Casals de joves que la identitat ètnica pren per als adolescents un valor simbòlic fort i sovint excloent. D'altra banda, les tècniques de programes educatius de compensació destaquen que el fracàs escolar és major entre els joves d'origen immigrant i es comencen a formar bandes, que utilitzen l'argot *beur*, la violència simbòlica (insults) ...
- **Les escoles de Ciutat Vella: model de convivència.** Es considera que els problemes de segregació ètnica no són a l'escola, sinó en els barris. Cal transformar el barri a partir de l'escola.

b. Propostes.

- **Actuacions amb joves: divisió d'opinions.**

Aquest punt va generar bastant debat i punts de desacord. En primer lloc, es discutí sobre la conveniència o no d'intervenir directament i de forma específica amb joves d'origen immigrant. Per un costat, hi havia qui sostenia la necessitat de posar en pràctica recursos específics, com ara la mediació intercultural o la possibilitat d'aprendre la llengua materna, i, més en general, es proposava el

pas a un curriculum multicultural. Per un altre costat, hi havia una altra posició partidària de no "donar tanta importància" a aquells joves i, sobretot, no focalitzar, adreçant les actuacions només als grups d'origen immigrat. Aquesta segona postura sostenia la conveniència d'ensenyar amb la llengua del país d'acollida (es proposà fer classes intensives de català) i, en tot cas, promoure l'educació en valors -com ara l'acceptació de la diferència- a tota la població escolar, tot prevenint contra el perill de les accions multiculturalistes de caure en un pur folklorisme. En qualsevol, hi havia acord en què calia anar "més enllà de la setmana multicultural" i que, en aquest sentit, eren clau tant el curriculum general, com el projecte educatiu de centre i la implicació de tot l'equip docent.

Al nostre entendre, els participants al GD1 debateren utilitzant dos discursos, en certs aspectes oposats (la qual cosa vol dir que també tenen aspectes afins o complementaris)¹¹. En referim a un discurs eminentment interculturalista i a un discurs eminentment igualitarista.

- **Potenciar la relació escoles-associacions.**

A partir de la constatació que hi ha poca col.laboració entre centres escolars i entitats, es va proposar d'ampliar els lligams i accions conjuntes. Per exemple, es va parlar que les associacions podien facilitar recursos per a la mediació intercultural, útil no tan sols per a les escoles, sinó també per a d'altres serveis públics (serveis socials, sanitaris ...). Es valorava com a positiu, però insuficient, l'actual acord del Departament d'Ensenyament de la Generalitat amb algunes associacions per a realitzar tasques de traduccions en l'acollida a famílies que escolaritzen per primer cop algun dels seus membres a Catalunya.

¹¹ Precisament, un programa que impliqués el treball conjunt entre els/les diferents tècnics hauria d'anar acompanyat d'un treball de tipus discursiu i reflexiu sobre els punts en comú o bé complementaris que potencialment permeten una perspectiva igualitarista i una altra d'interculturalista.

- **Participació de les persones immigrades en la vida escolar dels centres.**

Entesa de forma unànime com una forma d'integrar l'escola en el barri, la participació de persones immigrades en la vida escolar, es va contemplar a diferents nivells:

- de les famílies en els centres,
- de les famílies en les associacions de mares i pares
- dels pares i mares en el Consell Escolar de Districte.

Com a mitjans per afavorir aquesta participació, es va esmentar la importància de comptar amb els "líders comunitaris", així com del treball comunitari destinat a posar en contacte xarxes socials diverses.

3.2. El grup de discussió amb directors/es de centres d'educació secundària.

Aquest fou, de tots cinc, el grup més participat i dinàmic. Sovint els propis participants (sis membres d'equips directius de centres de secundària, en representació de cinc escoles o instituts), prenen la iniciativa i introduïen temes o punts nous. Per tal de reproduir al màxim les línies argumentatives que s'hi desplegaren, presentem la informació per punts de debat, dins dels quals apareixen tant elements de diagnòstic sobre la situació present, com propostes per al futur.

- **Rellevància del % d'alumnes d'origen immigrant.**

Pràcticament tots els participants al debat posen l'èmfasi en la qüestió de l'índex d'alumnat immigrant per centre. Inicialment, es reproduïren posicions ja copsades en la primera fase de diagnòstic¹². En un extrem del debat hi havia un director d'escola concertada amb baix índex d'alumnat immigrant partidària d'una distribució més equitativa i, en l'altre, un altre director, en aquest cas d'institut públic, contrari a l'establiment de quotes d'alumnat immigrant per escola i favorable al criteri d'escolarització segons barri de residència. Ara, més enllà d'aquesta contraposició de criteris, va quedar palès una qüestió: tots els centres atorguen gran importància al tant per cent d'alumnat immigrant per centre. Fins i tot, hi hagué una certa "disputa" sobre qui presentava un índex més alt: mentre un director d'un IES defensava que els índexs eren més alts a la pública, els directors de dues escoles privades amb índexs mitjans (al voltant del 25 %) reclamaven la seva part de protagonisme en la qüestió.

¹² Vegeu el mapa discursiu que presentem en annex, extret de l'informe de la primera fase (PASCUAL i ARAMBURU, 1999).

- **Fugues d'alumnes autòctons.**

Hi ha acord a destacar que, malgrat que avui només es percebi casos aïllats a secundària de famílies que abandonin un centre per "fugir" de l'alumnat immigrant, el fet és preocupant per dues raons: perquè el sedàs es produeix al nivell de l'educació infantil i perquè és una tendència que pot augmentar. La primera raó és esgrimida amb èmfasi, sobretot, per un institut l'alumnat del qual prové en bona part d'un mateix centre d'educació infantil i primària (és el cas del IES M. Tarradell respecte al CEIP Milà i Fontanals). Ho deia de forma molt expressiva el seu director: "si el parvulari funciona, l'institut funcionarà; si no, no". La segona raó era sostinguda per un director d'escola concertada partidari del reequilibri d'alumnat immigrant, amb el següent plantejament: "no els hem de donar motius [als/a les pares/mares "trànsfugues"] per a què es digui que se'n van perquè aquell centre té un 60 %".

- **Estratègia pedagògica: educació tradicional versus educació social.**

Es constata que la qüestió de la selecció de l'escola per part de les famílies té a veure també amb qüestions pedagògiques. Es distingeix entre "escoles amb tasca social" i "escoles que ensenyen"; la primera correspon a "l'escola de la diversitat", que posa més èmfasi en l'adquisició d'hàbits i en l'educació en valors i la segona a l'escola tradicional ("a l'escola s'hi va a aprendre"). El director d'un centre concertat amb baix índex d'alumnat immigrant (Escoles Pies) afirma que és possible mantenir el primer tipus d'educació als nivells d'infantil i de primària i potser encara a l'ESO, però que és impossible fer-ho al Batxillerat. En canvi, el director d'un centre públic afirma que es veu obligat a treballar més els valors que el curriculum, quan es troba que li arribem 25 alumnes nous durant un curs a l'ESO, al preu potser que cada vegada se sentin més mares dient "el portaré al l'altre institut, que l'apreten més".

- **Polítiques de matriculació: per una oficina de matriculació al districte.**

D'entrada, hi ha dues grans posicions: l'una, partidària d'aplicar el criteri de proximitat i, per tant, no fer distribucions de l'alumnat forçades ("anirien en contra del dret de lliure elecció") o, en tot cas, fer polítiques d'habitatge per reequilibrar; l'altra, partidària d'aplicar quotes de places escolars per infants de famílies immigrades a una escala fins i tot major que l'aplicada en alguns municipis de forma pilot, com ara Reus (5 alumnes per aula d'educació infantil, el curs 98/99). Ambdues posicions vinculen l'èxit de les respectives polítiques de matriculació a una distribució de recursos adequada, que, en el primer cas significa disposar de centres pròxims en bones condicions, amb igual dotació de recursos, i per a la segona posició, una subvenció extra a les places reservades ("si no, jo no ho podria suportar", deia un dels directors de centres concertats amb baix índex d'alumnat immigrant).

Tot amb tot, hi hagué un punt on tots els directors, partidaris d'una i altra posició, coincidiren: la necessitat de millorar l'assignació d'alumnes d'incorporació tardana. En aquest punt, es considerà pertinent de crear una oficina de matriculació al districte que aplicués uns criteris d'escolarització únics a les demandes de matriculació fora de termini (distingint-la de la matriculació ordinària). Es convingué que en l'elaboració dels criteris hi haurien de participar tots els sectors implicats: polítics, associacions de pares i mares ..., mentre que la seva aplicació hauria d'estar en mans de tècnics.

- **Participació de les famílies d'origen immigrant.**

Es constata que el nivell de participació de les famílies d'origen immigrant és més baix que els de les autòctones, ja de per si reduït. Un director ho expressa en aquests termes: "els d'aquí no participen, però quan els truques, vénen; els de fora, quan els truques s'estranyen". Es distingeix entre col·lectius: els filipins són més participatius i "estan més organitzats" (a través d'una associació i del suport d'una parròquia), els dominicans "són més espontanis, vénen i pregunten"; en canvi, els magrebins i, sobretot, els paquistanesos resulten més

inaccessibles. Els directors expliquen la seva experiència a l'hora d'intentar establir vincles i canals d'interlocució amb les comunitats. El director d'un IES ho ha intentat amb els imams, amb l'ajut d'un pare que fa de traductor, però la seva impressió és que "costarà anys". Tant aquest director com un altre esmenten la figura de la mediació intercultural, que comencen a conèixer a través de professionals o aprenents concrets (el representant de l'escola Laboure coneix la figura a partir del Projecte Xenofília). Es veu la necessitat d'aprofundir en aquesta relació, tot fent incidència en el que seria "una política intercultural més profunda", que vagi més enllà de la "política del cuscús".

- **Escoles de pares i mares.**

Una de les propostes que més consens ha generat ha estat la de fer escoles de pares i mares. Es parteix de la idea que els pares i mares són figures clau en l'educació de llurs fills ("els fills transmeten la cultura dels pares") i, d'altra banda, es constata que les famílies procedents del Tercer Món no tenen accés al coneixement de la cultura "d'aquí" i, molt especialment, del paper que té l'escola en la nostra societat. La proposta seria, doncs, ensenyar els pares i mares qüestions referents a la cultura escolar i autòctona, tot respectant les seves cultures d'origen.

S'està d'acord en el fet que es tracta d'un projecte que requeriria del suport de la Generalitat i de l'Ajuntament (Districte) i que no es podria deixar en mans del "voluntarisme" dels mestres. Es considera noves figures professionals, com ara agents comunitaris o "animadors d'escoles de pares", que haurien de tenir el suport institucional pel fet de constituir nous perfils per al desplegament de la LOGSE, "perfils que a la millor ja existeixen, però que caldria vincular al món escolar". Pel que fa al lloc idoni, hi ha coincidència a començar per espais de tipus comunitari, com ara llocs de trobada dels grups o associacions, per passar, en una segona fase, a l'àmbit escolar.

- **Coordinació de recursos educatius -en sentit ampli.**

S'esmenta, sense entrar-hi en profunditat, la necessitat de coordinar i rendibilitzar la multiplicitat de recursos que a nivell de lleure per a infants i joves hi ha a Ciutat Vella.

3.3. Entrevista grupal amb directors/es de centres d'educació primària.

La convocatòria del tercer grup de discussió, amb responsables de centres d'educació infantil i primària va resultar fallida. Cap dels centres concertats invitats -que havien participat massivament en el grup de discussió de secundària- no hi assistí. Es comptà només amb la presència de dos centres públics amb índexs d'alumnat d'origen immigrat semblant -tot i que amb tendències d'evolució contràries-, i amb polítiques de centre distintes. L'una de les escoles, el CEIP Milà i Fontanals, es troba situada al Raval Nord, mentre que l'altra, el CEIP Cervantes, és al barri del Casc Antic. Finalment es va decidir de realitzar igualment la sessió en forma d'entrevista a dues bandes alhora. A continuació es mostren les principals aportacions als temes que ens ocupen sorgides en l'entrevista¹³.

- **Política de matriculació.**

D'entrada, cap dels dos responsables de centres entrevistats està a favor d'aplicar mesures de distribució de l'alumnat d'origen immigrat¹⁴. Ara bé, hi ha diferències rellevants en la percepció i qualificació d'aquest alumnat i respecte la revisió dels criteris de matriculació. D'un costat, el director del CEIP Milà i Fontanals parteix de la idea que "ser immigrat no és cap dificultat" (al contrari, creu que els millors alumnes són d'aquest origen); això fa que no vegi amb bons ulls cap proposta de redistribució: "la mesura de la Generalitat [de reservar 5 places per a grup-classe del nivell pre-escolar] pot ser bona per un municipi com Premià, Mataró o Sant Joan de les Abadesses, però no per Ciutat Vella. [Aquí] la privada que et demanarà repartir és aquella que li faltará matriculació, que ja passa a Ciutat Vella". En canvi, la directora del CEIP Cervantes parteix de la idea que no tots els alumnes immigrants tenen un alt nivell i, a diferència del centre anterior, d'una situació d'excedent de

¹³ Òbviament, el joc discursiu en una taula de 2+1 és distint que en una de 5+1. En el primer cas, no ens serà possible d'extreure conclusions fiables a nivell de punts de consens o dissens general i ens haurem de limitar a un primer nivell de contrastos i coincidències.

¹⁴ Vegeu el mapa discursiu que recollim en l'annex.

preinscripcions. A partir d'aquí, qüestiona la pertinència del criteri de renda per accedir a un centre escolar ("em toca agafar els pitjorets") i suggereix alguna mesura distributiva dels alumnes de famílies més pobres¹⁵, entre els quals hi hauria un sector de famílies immigrades.

Sobre la proposta de crear una oficina de matriculació que havia sorgit en el grup de discussió amb responsables de centres de secundària, el director de la Milà i Fontanals la veia adequada per a secundària ("per descongestionar"), però no per a primària. L'argument amb què ho justificava era la diferència de demanda en els dos nivells educatius: mentre a secundària hi ha bastant demanda -encara que es preveu que pugui baixar-, a primària la situació és d'escassetat d'alumnat. Per la seva banda i en relació a aquest mateix punt, la directora del Cervantes es mostrava contrària a qualsevol mesura que impliqués coartar el dret de lliure elecció de centre, sigui en situacions d'excès o de falta de demanda, tot recordant la injustícia que suposa aplicar una discriminació en base a la renda econòmica.

- **Sobre la concessió de beques escolars.**

Ambdós directors reconeixen que hi ha un cert malestar entre algunes famílies sol·licitants de beques escolars per considerar que les famílies procedents de països del Tercer Món surten afavorides en l'obtenció d'aquestes beques. La interpretació que en fan els directors es basa en dues consideracions: la primera, que sosté sobretot la directora del Cervantes, reconeix que l'acusació d'aquelles famílies autòctones "en part és una fal·làcia, però en part és veritat", perquè algunes famílies s'aprofiten del fet d'estar treballant en l'economia

¹⁵ Els termes amb què s'argumentava aquesta posició eren exactament: "en aquest moment, no sé si caldria repartir la integració una mica de nanos que tenen una certa dificultat i que ara sempre queden a la meua escola. Al final, pel fet de tener més matrícula, serà la que quedi com a ghetto!". I tot i que aquest plantejament sembla seguir uns paràmetres més econòmics que no pas ètnics, el cert és que és il·lustrat amb el següent cas, carregat amb signes d'identificació ètnica ben patents: "és el cas de la magrebina que mai no ha sortit de casa seva, que no coneix l'idioma, que té tots els impediments per sortir de casa seva".

submergida per declarar menys ingressos dels reals. En canvi, un segon element a considerar, que introdueix el director del Milà i Fontanals, és el fet que, atès que no hi ha beques per a tots els qui la necessiten, la reacció primera de la gent és a fixar-se en aquelles famílies marroquines que sí que l'han rebuda, sense reparar en el fet que altres famílies d'altres procedències també se'n beneficien (al·ludeix al cas d'una família alemanya del seu col·legi, que no ha estat mai objecte de retret pel fet d'haver obtingut també beca).

- **Participació de les famílies.**

Es parteix molt de la situació de cada centre. Així, mentre la directora del CEIP Cervantes diu que el problema de participació dels pares i mares, el té amb el grup més marginal i això incideix en el fracàs escolar dels seus fills; el director del Milà i Fontanals explica les accions que ha dut a terme per a millorar la participació en general, del resultat de les quals es mostra satisfet. En destaca dues: l'accessibilitat del director i de l'equip docent; i la realització d'activitats obertes i populars, com ara les festes de Carnaval, el festival de Nadal, tot aprofitant els equipaments del seu centre (disposa de teatre).

A nivell més específic, ambdós constaten que la participació de les famílies d'origen immigrat és molt baixa, per exemple, en les associacions de pares i mares i en el consell escolar de centre. A fi d'augmentar la participació específica d'aquests pares i mares, el director del centre del Raval proposa buscar líders de cada comunitat i "tenir-hi xerrades", per a què puguin fer de transmissors i de "mentalitzadors". Sobre aquest punt, la directora del centre del Casc Antic adverteix que cal anar amb cura, perquè de vegades s'ha utilitzat interlocutors poc adients, per exemple, agafant persones dels consolats, que poden tenir poc interès en la integració dels seus conciutadans, o bé no sempre els poden ser afins.

- **Escoles de pares.**

Es parla a partir de la pròpia experiència: en el cas del CEIP Cervantes, de l'escola de pares i mares creada i finançada pel propi centre i en el cas del

CEIP Milà i Fontanals, a partir d'un intent fallit de crear-ne una ("només s'hi presentà un pare"). La valoració de la primera experiència és més aviat negativa: "hi van els que menys necessitats tenen i surt caríssim", tot i que la poca assistència faciliti que s'hi pugui fer activitats com ara debats i tallers a partir dels propis interessos, teatre, etc.. A la vegada, ambdós directors fan propostes per a la seva millora. En primer lloc, per garantir que hi assisteixin els pares i mares més necessitats, es proposa que disposi de servei de guarderia i que s'obligui a persones que reben prestacions socials a assistir-hi. Ara bé, aquesta última mesura va resultar contraproduent en el cas de l'escola Cervantes: una mare es va queixar a la inspectora i aquesta va confirmar que no es podia obligar ningú a assistir a l'escola de pares i mares. D'altra banda, es creu que cal desvincular la seva gestió de la direcció del centre. Cal que sigui finançada per les institucions i portada per professionals. Es parla de psicòlegs/ogues. Es proposa, així mateix, que es faci per sectors, més que centre per centre, i es suggereix que s'utilitzi espais dels centres de secundària.

- **Relació amb entitats i recurs a la mediació intercultural.**

El director del CEIP Milà i Fontanals destaca la col.laboració que l'equip directiu manté amb l'AMPA del centre a l'hora d'organitzar activitats o el servei de guarderia de l'escola. D'altra banda, ambdós centres es coordinen de forma puntual amb entitats que fan reforç escolar o activitats com ara col.lònies. En retreuen, no obstant això, l'excès de voluntarisme.

Per la seva banda, la directora del Cervantes creu que la mediació intercultural [es refereix a la mediació "natural" o amateur] pot ser un bon recurs, sempre i quan es faci amb persones adients, ja que si no, pot ser "una trampa", en el sentit d'afavorir la formació de "ghettos independents".

3.4. Entrevista grupal amb pares i mares de classe mitjana i mitjana-alta.

La mostra dissenyada per al quart grup de discussió, havia previst comptar amb la participació de pares i mares de classe mitjana o mitjana-alta residents a Ciutat Vella i en situacions diverses d'escolarització de llurs fills (pública/concertada, dins/fora del districte). De manera significativa no vingué cap dels pares que escolaritzen els seus fills en escoles concertades o bé en escoles públiques fora del districte (cas del CEIP El Xiprer). En conclusió, el grup es quedà reduït a un pare i una mare d'alumnes de centres públics (CEIP Cervantes i CEIP Alexandre Galí-IES Salvat Papasseit, respectivament), ambdós membres de les respectives associacions de pares i mares. Com en el cas del GD2, sintetitzem a continuació les seves intervencions respecte als temes proposats.

- **Rellevància de la concentració d'alumnat d'origen immigrant.**

La percepció no és la mateixa en el cas dels dos pares. El pare de l'escola Cervantes constata que al seu centre hi ha un 36 % d'alumnat immigrant i creu que aquesta proporció creixerà; i considera que el problema no és tant l'arribada d'aquesta població, sinó la dificultat d'assimilar o absorbir la seva cultura per part de la societat d'acollida. Posa l'exemple de la religiositat dels musulmans, fent èmfasi en l'augment del fonamentalisme islàmic, que creu que pot arribar a ser incompatible amb la societat barcelonesa. En canvi, la mare de l'escola Alexandre Galí diu que la concentració d'alumnat d'origen immigrant no ha estat rellevant en el seu centre.

- **Elecció d'escola per part de les famílies.**

El pare de l'escola Cervantes esmenta dos factors que tenen en compte els pares a l'hora d'escollir escola per als seus fills: l'etiquetatge de les escoles, a partir de rumors i tòpics ("skins al Raval, encara que no sigui veritat"), i el seguiment de la pauta d'altres pares o grups de referència (és allò del "si tu no el portes, jo tampoc", però també certes regularitat com són la tria del CEIP El

Xiprer per part de gent amb poder adquisitiu i "progressista"). Per la seva banda, la mare del A.Galí esmenta la importància que el centre disposi de tot l'itinerari educatiu, des de P-3 fins a 4rt d'ESO. A la pregunta de si el factor "tipus d'alumnat" influeix, tot i que es diu que és secundari, el pare de l'escola Cervantes admet que els pares que van a aquest centre tampoc no volen un percentatge d'alumnes immigrants dominant.¹⁶

- **Polítiques de matriculació.**

En ambdós casos estan d'acord amb el decret de la Generalitat, pel qual s'estableix una reserva de cinc places per infants amb especials dificultats en el nivell d'educació infantil de 3 a 5 anys, amb la condició que s'apliqui a tots els centres. Es veu positiu perquè amplia el ventall d'opcions a les famílies immigrades, però a la vegada preveuen que pugui generar queixes per part dels pares autòctons que, en algunes ocasions, es poden sentir agreujats.

Preguntats sobre la conveniència o no d'una oficina de matriculació per a tot el districte, ambdós pares diuen que ja existeix la comissió encarregada d'aplicar l'actual normativa, però que tot i així es produeixen "trampes" (per exemple, centres concertats que només posen el seu nom en la sol·licitud, quan cal posar tres opcions). No obstant això, veuen que la incorporació tardana d'alumnes planteja un problema continuat que no resol aquella comissió, que es reuneix de forma ordinària abans de l'inici de curs. En aquest punt consideren que seria bona l'existència d'una oficina permanent de matriculació.

- **Beques.**

Els dos pares constaten que, malgrat que l'assignació de beques es fa segons una aplicació correcta d'uns criteris clars, hi ha queixes que els immigrants tenen més beques. Com a solució a aquesta percepció errònia, no veuen adequada la proposta d'implicació dels pares o de les AMPAs en la gestió de l'atorgament

¹⁶ Respecte al control del pes dels alumnes de famílies immigrades, l'esmentat pare diu en referència al seu centre: "ens catalanitzem a marxes forçades".

de beques, amb el següent argument: "no, perquè entre coneguts no seríem objectius".

- **Participació en les associacions de pares i mares.**

En ambdós casos, es parla d'una integració bona i d'un tractament per part de la junta igual a la resta de famílies. Ara bé, la participació en la gestió i en les activitats de l'AMPA és baixa.

- **Accions futures.**

La mare del CEIP A. Galí proposa mesures per integrar les famílies, en la línia de fer escoles de pares i mares; ja que considera que els infants s'adapten de seguida. Per la seva banda, el pare del Cervantes posa més èmfasi en el foment de la participació dels pares i mares immigrants en les AMPAs, consells escolars, etc., ("que sean conscientes de que tienen derechos y que los tienen que reclamar"), tot i que de moment hi ha poques persones d'aquest origen que s'ofereixen per representar el seu col·lectiu.

4. Síntesi, valoració i propostes de continuació de la recerca-acció participativa.

Iniciem l'últim capítol del present informe amb una síntesi de les aportacions fetes a través dels diferents grups de discussió i entrevistes grupals. Aquesta síntesi és el resultat de l'anàlisi transversal dels quatre apartats del capítol anterior. En segon lloc, es fa una valoració del procés seguit per arribar a aquests resultats, fent èmfasi en les possibilitats de continuar la dinàmica d'investigació-acció participativa. Finalment, es concreten les propostes per a fer efectiva aquesta continuació.

4.1. Síntesi de les aportacions dels agents participants.

- **Elements de diagnòstic.**

En primer lloc, en el nivell de diagnòstic, cal dir que la composició "ètnica" dels centres escolars de Ciutat ha esdevingut rellevant per a tots els agents del camp escolar analitzat. Més concretament, el tant per cent d'alumnat d'origen immigrant s'ha convertit en un element significatiu tant per a tècnics del sistema educatiu, com per a responsables de centres escolars, així com per a pares i mares. Per a tots ells, aquest element ha esdevingut -o pot esdevenir-ho en un futur no llunyà- una raó que pesa en la selecció de centre per part de les famílies. En qualsevol cas, especialment els tècnics i els directors de centre relacionen directament la baixada d'alumnat de certes escoles, amb l'augment del percentatge d'alumnes de família immigrada. Com vam veure en l'informe de diagnosi de la primera part del present projecte, aquesta connexió no està ni de bon tros provada, però els agents socials comencen a actuar com si ho estigués.

- **Política de matriculació.**

Es reproduïen la diversitat de posicions sobre el debat sobre distribució o no de l'alumnat immigrant, ja copsades en la primera fase (vegeu mapa discursiu a l'annex). Ara bé, es fa més evident la relació entre la posició presa i dos factors que semblen clau: la posició que cada centre ocupa en el camp estudiat, en funció de la correlació entre demanda i oferta de places que presenta (hi ha centres amb excedents i d'altres amb dèficits d'alumnat sol·licitant plaça); i, en segon lloc, la demanda de recursos econòmics o estructurals presentada com a "moneda de canvi" de l'escolarització d'infants amb especials dificultats, entre els quals sovint -i sembla que cada cop més- s'hi engloba els fills d'immigrants.

Ara bé, més enllà de la divisió de criteris i posicions adoptades (per exemple, a favor/en contra de la reserva de quotes a pre-escolar), els grups de discussió han fet emergir un potencial punt de consens: la creació d'una oficina de matriculació encarregada de gestionar l'assignació de centre als alumnes d'incorporació tardana en els centres que imparteixen secundària obligatòria. Directors/es de centres públics i privats, amb poca o molta presència d'alumnat d'origen immigrant, i pares i mares ho veuen com una eina útil.

- **Participació de les famílies immigrades en la vida escolar.**

En tots els grups de discussió i entrevistes, ha aparegut com a qüestió rellevant la baixa participació de les famílies immigrades en la vida escolar -menor que la de les famílies autòctones- i la necessitat de potenciar-la. S'ha parlat de dos nivells de participació: d'una banda, el seguiment de l'activitat educativa dels fills (assistència a les reunions amb el personal docent i directiu, comprensió dels valors i normes escolars, etc.) i, d'una altra banda, la participació en les associacions de pares i mares, i en els consells escolars (de centre i de districte). Per a augmentar aquests dos nivells de participació, s'ha pensat en diferents mitjans: coordinació amb entitats, agents comunitaris, escoles de pares i mares, i recurs a la mediació intercultural.

- **Escoles de pares i mares.**

Es tracta d'una proposta que sorgeix, sobretot, dels responsables de centres escolars. Entre els directors i directores de centres de secundària participants en el grup de discussió hi ha unanimitat: cal crear escoles de pares i mares, que ensenyin qüestions referents a la cultura escolar i autòctona, tot i que puguin partir de les cultures pròpies de cada grup. En el cas dels directors/es de primària hi ha més matisos i, tot partint sobretot de l'experiència pròpia, es plantegen una sèrie de problemes: dificultat d'accés als sectors més marginals i cost en hores i diners per al centre. Aquesta posició posa en evidència la necessitat que les administracions posin recursos específics i que la gestió sigui feta per professionals especialitzats i externs a l'àmbit dels centres, punts en els quals hi ha coincidència entre responsables de primària i secundària. D'altra banda, es constata que cal pensar mesures incentivadores de la participació en aquest tipus d'activitats -després de constatar que les coercitives no acabaven de rutllar-, com ara disposar de serveis de guarderia, partir de les necessitats formatives pròpies dels pares i mares, etc.

- **Actuacions amb joves.**

Aquest punt només aparegué en el grup de discussió amb professionals dels serveis educatius, a partir de la constatació que hi havia situacions de segregació ètnica entre joves en alguns casals. Hi hagué divisió d'opinions sobre la conveniència o no d'actuar amb un programa específic. Dues visions es contraposaren: un discurs eminentment interculturalista, partidari de fomentar el coneixement i la relació entre grups culturals diversos presents a Ciutat Vella, i un discurs d'accent igualitarista, que temia pels efectes estigmatitzadors d'un tractament específic i notori de la diferència cultural.

- **Sobre els criteris de concessió de beques escolars.**

Qüestió apareguda, sobretot, en les entrevistes a directors/es de primària i a pares i mares. La concessió de beques és una qüestió que genera malestar entre alguns pares i mares, però no tant perquè els criteris no siguin adequats

(hi ha consens en aquest punt entre els participants), sinó perquè es pensa que hi ha rumors -que acaben en tòpics- que entren en joc, però també un cert espai per a la picaresca, que acaba alimentant els rumors.

D'altra banda, sobre aquest tema no es veieren clares les propostes fetes des de l'equip investigador (gestió participada de la concessió de les beques, a partir d'uns criteris preestablerts), ni tampoc se n'aportà de noves.

4.2. Valoració estratègica sobre el procés i les possibilitats d'accions futures.

Fins ara hem explorat el joc discursiu generat a partir del diagnòstic inicial, difòs prèviament, i discutit i ampliat a partir de les sessions grupals; així com les propostes d'accions i polítiques plausibles. Ens queda fer balanç del segon objectiu definit a l'origen del present informe: valorar el grau d'implicació dels agents del camp escolar de Ciutat Vella en el disseny i gestió de polítiques preventives de la segregació ètnica entre escoles.

Una primera valoració es desprèn del nivell d'assistència a les convocatòries realitzades. El nivell ha estat acceptable en el cas dels professionals dels serveis, notable en el cas dels responsables de centres de secundària, i molt baix entre els directors/es de primària i els pares i mares. Si això ho relacionem amb el to del debat i les principals aportacions en cadascun dels grups, en podem extreure les següents conclusions:

- Hi hagut una bona predisposició dels i de les professionals vinculats/des a l'escola a Ciutat Vella -tant des de les administracions local i autonòmica, com des d'entitats privades- a reflexionar conjuntament i discutir sobre la qüestió del risc de segregació ètnica entre escoles. Això pot ser un primer argument per a plantejar programes que impliquin el treball i la coordinació de tots els equips tècnics presents a la zona. Ara bé, la bona sintonia general no ha amagat que hi ha divergències rellevants en l'enfocament de certs temes. Sovint els/les professionals es debaten entre una perspectiva

més interculturalista o bé una altra més igualitarista, sovint sense trobar solucions que combinin ambdues visions.

- Hi ha hagut, a més d'una notable disposició al treball conjunt, un exercici de debat i de construcció de posicions comunes entre els directors/es de secundària participants en el segon grup de discussió. En particular, la proposta de crear una oficina de matriculació per als alumnes d'incorporació tardana, sorgia d'una necessitat compartida de racionalitzar l'acollida i incorporació d'aquests alumnes, i va donar lloc a un nivell de consens alt. Cal dir que també els/les directors/es de primària i els pares i mares participants en el tercer i quart debat van veure amb bons ulls aquesta proposta.
- El nivell de participació baix de pares i mares i de responsables de centres de primària ens dóna a entendre que cal un treball més prolongat de dinamització de la participació d'aquests sectors de la comunitat escolar.

4.3. Propostes per a la tercera fase la *Investigació participativa*.

Han estat nombroses i diverses les necessitats i propostes aparegudes durant la segona fase de discussió del diagnòstic sobre la formació o no d'escoles-ghetto a Ciutat Vella, així com l'aportació de polítiques per a la seva prevenció. Menys nombroses han estat, tanmateix, les visions i propostes que han generat consens i implicació de cara a la seva aplicació pràctica.

A partir dels resultats obtinguts, proposem prendre com a tema i projecte generador la proposta que ha despertat més consens:

- la creació d'una **oficina de matriculació per a alumnes d'incorporació tardana**, que permeti gestionar de forma eficient (amb agilitat), racional (valorant necessitats i recursos disponibles) i participada (amb el màxim de consens dels agents socials implicats) l'acollida i incorporació d'aquests alumnes en els centres que imparteixen educació secundària obligatòria al districte.

El treball previ de creació d'aquesta oficina requeriria de la participació dels responsables polítics i tècnics del sistema escolar a Ciutat Vella, de directius dels centres escolars concernits, d'associacions de pares i mares, així com d'altres entitats amb presència en el territori i influència en el camp escolar. Això permetria treballar altres dimensions que l'informe ha recollit com a necessitats rellevants:

- Un treball de reflexió, d'assessorament i de treball conjunt amb tècnics de l'àmbit educatiu sobre perspectives i discursos relacionats amb el camp de les relacions entre grups culturals diversos, i que pogués tenir una aplicació pràctica en el disseny de la posada en marxa del'esmentada oficina.

	CENTRE	DM	DEPENDÈNC	GRUPS DE 1r d'ESO	Sol·licituds rebudes	Places assignades	Vacants	GRUPS DE 2n d'ESO	Sol·licituds rebudes	Places assignades	Vacants	GRUPS DE 3r d'ESO	Sol·licituds rebudes	Places assignades	Vacants	GRUPS DE 4t d'ESO	Sol·licituds rebudes	Places assignades	Vacants	NOMBRE DE GRUPS D'ESO	Total Sol·licituds rebudes	Total Places assignades	Total Vacants
09034676	Joan Salvat Papaseit, IES	1 PU		2			21	2			16	2			3	3			1	9			
09013186	Mila I Fontanals, IES	1 PU		3			7	4			5	3			1	3			1	13			
09052561	Miquel Tarradell, IES	1 PU		2			14	2			2	2			1	2			1	8			
09052606	Pau Claris, IES (abans Pere Vila)	1 PU		2			12	2			14	2			2	3			1	9			
09013236	Verdaguer, IES	1 PU		2			4	2			13	2			1	2			1	8			
09041091	Avenç (Enxàr7)	1 PR		1			-	1			4	1			4	2			30	5			
0903117	Calella "Escola Pja"	1 PR		2			7	2			21	2			12	2			1	8			
0905746	Escola Pla Sant Antoni	1 PR		4			1	4			-	4			-	4			-	16			
0905102	La Salle Comtal	1 PR		3			26	3			19	3			3	3			4	12			
0905643	Laboure ?	1 PR		1			4	1			1	1			1	1			4	4			
0903294	Sant Felip Neri	1 PR		1			1	1			7	1			5	1			5	4			
0903067	Sant Joan Baptista	1 PR		1				1				1			1	1				4			
0905616	Vedruna, Col·legi	1 PR		1			1	1			-	1			-	1			3	4			
	TOTAL			26				26				25				28				104			
	Subtotal pòlica			11				12				11				13				47			
	Subtotal concertada			14				14				14				15				57			

MAPA DISCURSIU 1. Posicions discursives en el debat sobre la concentració d'alumnes *immigrants* per centres

PROPOSTES DE NO DISTRIBUCIÓ		DISTRIBUCIÓ SÒCIO-URBANÍSTICA		DISTRIBUCIÓ ESCOLAR
Posició A: no rellevància	Posició B: rellevància positiva	Posició C1: rellevància negativa (àmbit sòcio-urbanístic)	Posició C2: rellevància negativa (àmbit escolar)	
CONCENTRACIÓ MAXIMA				CONCENTRACIÓ MAX.
CEIP Milà i Fontanals (56,6 %) ¹	CEIP Cervantes (41 %)	IES Miquel Tarradell (35 %)	CEIP Àngel Baixeras (25,7 %)	
- A primària: "ser immigrant o fill d'immigrant no significa res" / A secundària "hi ha més problemes".	- Inversió dels termes del debat general: la concentració no és problema; al contrari la <i>diversitat</i> és una font de riquesa. - Enfocament d'escola adaptada al barri.	- Problema social i urbanístic abans que escolar. - No tenen sentit les mesures distributives: en contra del 15 % Escola com a reflex del barri: "un ghetto dins del ghetto".	- Concentració d'infants immigrants (i, sobretot, la seva <i>visibilització</i>) com un dels factors de la fuga d'alumnat de classe mitjana del centre.	
IES Salvat Papasseit (6,8 %)			CEIP Mediterrània (11,8 %)	
- Immigrants: "no característiques pròpies"	CC Laboure (46 %)		- La immigració com a problema escolar de segon ordre (davant el problema de les famílies en situació econòmica precària).	
- Immigrants d'incorporació tardana: 1 any d'immersió lingüística, segon anys: matriculació ordinària.	- Objecció "que tota l'escola s'adoni que també poden aprendre dels altres".	IES Milà i Fontanals (12,6 %)	- A favor del reequilibri d'alumnats entre centres públics: que l'A. Gali assumeixi la seva part de població en precari i d'immigració del barri.	
- Rebug explícit distribució segons criteris ètnics.	- No entra explícitament en el debat.	- Referents de <i>ghettització</i> a l'horitzó: "gent que se'n va" pel tipus d'alumnat que han d'agafar certs centre, "estrangers" (IES Verdaguera) o "gitanos" (IES Comadira). S'hauria de repartir població, no alumnes. Política d'habitatge públic paral·lela.	CC Sant Felip Neri (1 %)	
CEIP Alexandre Galfí (1,8 %)		- D'acord amb el repartiment que fa Ensenyament dels alumnes d'incorporació tardana ("goteo continuu", qualificat de "catastròfic")	- De la formació d'escoles-ghetto: "qui en poden parlar de puntes" / "qui n'ha de parlar" (centres amb 50-60 % de concen.).	
- No és problema: només 1 nen marroquí en l'últim curs.			- "Qualitat" en front d'"obrir les portes". Ara bé:	
- No entra en el debat.			- Proposa d'aplicar als immigrants la reserva de places per a alumnes amb necessitats educatives especials.	
CC Escola Pia (0,4 %)			- Obert a la negociació econòmica.	
- No plantejament directe.				
- Si redistribució: acceptació.				
CONCENTRACIÓ MÍNIMA				CONCENTRACIÓ MÍN.

¹ Dades quantitatives referides al curs 1997/98: proporció d'alumnes estrangers/total alumnes dels nivells d'educació infantil i primària. Font: Estadística de l'Ensenyament/ Dpt. d'Ensenyament de la Generalitat.